

Традиційне і нове у теорії й практиці філологічних досліджень

УДК 811.161.1: 81'373.611
DOI: 10.26565/2227-1864-2020-87-01

Особливості утворення назв писанок в українськомовній традиції

Юлія Валентинівна Датченко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та слов'янського мовознавства,
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара,
(пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49000, Україна);
e-mail: datchenkoju@gmail.com

Наталя Василівна Дьячок

доктор філологічних наук, професор кафедри загального та слов'янського мовознавства,
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара,
(пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49000, Україна);
e-mail: dyachok74natalya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3949-3423>

Аналіз і систематизація лексики писанкарства має важливе значення для упорядкування української термінології, оскільки в ній втілено лексичне багатство української мови, її історичне коріння, місце й роль у системі лінгвального світу українців. Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що термінологія писанкарства раніше не була предметом вивчення лінгвістики. Вибір теми статті зумовлений потребою опрацювання й опису писанкарського лексикону. Метою дослідження є визначення особливостей появи низки тематичних слів. Для цього був застосований структурно-семантичний та етимологічний аналіз найменувань продукту писанкарської творчості. Дослідження структурно-семантичного спрямування покликане виявити особливості будови й змістовної організації аналізованих одиниць; етимологічний розгляд цих одиниць дозволить з'ясувати їхнє співвіднесення з відповідними твірними словами та / або словосполученнями, демонструючи характер процесу їхньої появи в мовленні та в мові. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: надати дефініцію кожній досліджуваній одиниці, визначити приблизний час і причину її появи, показати її вживання у контексті, прокоментувати її граматичні характеристики, словотвірні моделі, за якими їх було утворено. Кожну одиницю писанкарського лексикону проаналізовано з позицій уналежнення її до універбалізованих еквівалентів словосполучень, тобто як синтетичну одиницю, яка виникла внаслідок універбального трансформування словосполучення, має абсолютно тотожні словосполученню лексичне значення та синтаксичну функцію. Зроблено висновок, що досліджувані одиниці входять до складу універбів або квазіунівербів у залежності від шляхів та хронології їхньої появи в мовленні та мові. Перспективи подальших досліджень цієї семантичної групи слів полягають в аналізі їх з позицій дериваційного потенціалу в українській та інших слов'янських мовах.

Ключові слова: писанкарська лексика, універбація, універб, квазіунівербація, квазіуніверб, принцип аналогії

Датченко Ю. В., Дьячок Н. В. Особенности образования названий писанок в украиноязычной традиции

Анализ и систематизация лексики, маркирующей писанкарские традиции, имеет важное значение для упорядочения украинской терминологии, поскольку она отражает лексическое богатство украинского языка, его исторические корни, место и роль в системе лингвального мира украинцев. Актуальность данного исследования обусловлена тем, что терминология искусства росписи писанок ранее не была предметом изучения лингвистики. Выбор темы статьи обусловлен потребностью описания лексики исследуемой семантической группы. Целью исследования является определение особенностей возникновения ряда тематических слов. Для этого был использован структурно-семантический и этимологический анализ наименованных продуктов писанкарского творчества. Исследование структурно-семантической направленности призвано выявить особенности строения и смысловой организации анализируемых единиц; этимологическое рассмотрение этих единиц позволит выяснить их соотносительность с соответствующими производящими словами и / или словосочетаниями, демонстрируя характер процесса их возникновения в речи и в языке. Достижение цели предполагает решение следующих заданий: дать дефиницию каждой исследуемой единице, определить приблизительное время и причину ее возникновения, показать ее употребление в контексте, прокомментировать грамматические характеристики, модели ее образования. Каждая единица исследуемой группы лексики проанализирована с позиций отношения ее к универбализованным эквивалентам словосочетаний, то есть как синтетическую единицу, возникшую в результате универбальной трансформации словосочетания в слово, имеет тождественные словосочетанию лексическое значение и синтаксическую функцию. Сделан вывод, что исследуемые единицы входят в состав універбов или квазіунівербов в зависимости от путей и хронологии их возникновения в речи и языке. Перспективы дальнейших исследований данной семантической группы слов заключаются в анализе их деривационного потенциала в украинском и других славянских языках.

Ключевые слова: писанкарская лексика, універбація, універб, квазіунівербація, квазіуніверб, принцип аналогії

Yulia Datchenko, Natalia Diachok. Features of the formation of pysanka names in the Ukrainian linguistic tradition

Analysis and systematization of the lexis designating the pysanka (painted Easter egg) traditions are of great importance for the normalization of Ukrainian terminology since it reflects lexical abundance of the Ukrainian language, its historical roots, place and

role in the system of lingual world of the Ukrainians. Topicality of the research is stipulated by the fact that the pysanka art terminology has not been the subject matter of linguistics yet. The topic is chosen owing to the necessity of describing the lexis of the analyzed semantic group. The research objective is the determination of specific features of the origin of certain thematic words. To do that, structural-semantic and etymological analysis of the names of pysanka art products has been applied. Study of the structural and semantic area is aimed at specifying the features of the structure and notional organization of the units under analysis; etymological study of those units makes it possible to identify their relation with the corresponding deriving words and word combinations, i.e. as a synthetic unit arisen as a result of univerbal transformation of a word combination into a word; it has the lexical meaning, identical to the word combinations, and a syntactic function. It has been concluded that the analyzed units belong to the univerbs or quasiuniverbs depending on the ways and chronology of their origin both in speech and language. Perspectives of further studies of the represented semantic group of words are in the analysis of their derivative potential in the Ukrainian and other Slavic languages.

Key words: *pysanka lexis, univerbation, univerb, quasiuniverb, principle of analogy*

Сьогодні наявний процес актуалізації лексики, пов'язаної з писанкарством, яка ввібрала в себе народний досвід оздоблення великодніх яєць за допомогою природних і сучасних матеріалів. Писанкарська лексика, успадкована з давніх часів, збагачувалася кожним наступним поколінням мистців. Технічні прийоми, матеріали й пристрої давнього національного ремесла набули вдосконалення й потребували нової номінації чи переосмислення загальноповживаних слів.

Аналіз і систематизація лексики писанкарства має важливе значення для упорядкування української термінології, оскільки виявляє не тільки лексичне багатство української мови, а й рівень розвитку ремесла, його історичні корені, місце й роль у системі традиційно-побутової культури українців.

В. Ткаченко визначав писанкарство як повноправну «галузь народного ужиткового мистецтва з виготовлення різних видів декорованих великодніх яєць (крашанок, крапанок, дряпанок та ін.), важливим компонентом якої є обрядодії й звичаї, пов'язані з їх створенням та використанням» [5, с. 49].

Велика кількість публікацій, присвячених народним промислам, зокрема писанкарству, допомагає зафіксувати й висвітлити понятійний апарат, що змінюється й уніфікується до сьогодні. Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що термінологія писанкарства раніше не була предметом вивчення лінгвістики. Вибір теми статті зумовлений потребою опрацювання й опису писанкарського лексикону. Систематизація й класифікація лексики писанкарства може доповнити бачення деяких важливих фактів в культурно-історичному житті народу, в укладанні енциклопедії народного мистецтва, в упорядкуванні лексичного ладу української мови. Лексика, що лінгвально об'єктивує писанкарське мистецтво, водночас формує культурологічну й когнітивну картину світу народу. Всім цим і зумовлено потребу досліджувати сукупність зазначених одиниць не лише як культурологічну, але й як лінгвістичну субстанцію.

Потрібно також зазначити, що весь шар найменувань у межах писанкарського мистецтва

містить різні лексико-семантичні групи лексичних одиниць, наприклад: знаряддя, матеріали, готовий продукт, назви дій і процесів. Утім, обсяг статті вимагає дослідження однієї з цих лексико-семантичних груп. Для аналізу було обрано назви писанок як ключових елементів тематичного поля писанкарства. Отже, метою саме цієї статті є визначення особливостей появи низки тематичних слів. Для цього був застосований структурно-семантичний та етимологічний аналіз найменувань продукту писанкарської творчості. Дослідження структурно-семантичного спрямування покликане виявити особливості будови й змістовної організації аналізованих одиниць; етимологічний розгляд цих одиниць дозволить з'ясувати їхнє співвіднесення з відповідними твірними словами і / або словосполученнями, демонструючи характер процесу їхньої появи в мовленні або в мові. Отже, реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: надати дефініцію кожної досліджуваної одиниці, визначити приблизний час і причину її появи, показати її вживання у контексті, прокоментувати її граматичні характеристики, словотвірні моделі, за якими їх було утворено.

Найменування на зразок *писанка, крашанка, мальованка, крапанка, капанка, вишиванка, видутка (видуток), дряпанка, шкрябака, травленка* тощо утворені шляхом універбації та / або внаслідок дії механізму аналогії. Тобто універбацію супроводжує явище лінгвальної аналогії, яке втілено в трансформуванні форм граматичного роду гіпотетичних похідних. Зазвичай результати таких модифікацій розглядалися як квазіуніверби. Пропоноване дослідження покликане з'ясувати саме реальний лінгвальний статус зазначених найменувань.

Отже, формально слово будь-якої частини мови є лише однією з мовленнєвих втілень структурної за своєю природою мовної номінативної одиниці, яку в дослідженнях останніх років називають номінатомою. Ця одиниця, з одного боку, зреалізовується у мовленні не лише в слові, але й у аналітичних структурах, а з іншого – має за домінанту своєї мовленнєвої модифікації будь-яке моновербальне номінативне утворення. Тому ми припускаємо, що універби здатні репрезентувати два номінативні типи в мовній та мовленнєвій площинах.

Універбацію спочатку потрактовували як вияв синтетизму в словотворенні, за якого ті значення, що містять аналітичні конструкції, втілюються у синтетичній одиниці – слові-універбі. Досліджуване явище також визначали як появу слова на базі словосполучення, з яким воно, слово-універб, зрештою вступає в синонімічні відношення. «За такого підходу до універбації уналежнювали абрєвіацію, субстантивацию, суфіксацію» [2].

Зміна обсягу поняття й, відповідно до цього, звуження значення терміну «універбація» призвели до такого визначення. Універбацією стали вважати «модифікування словосполучення у слово такого зразка, коли універб містить основу лише одного з компонентів словосполучення, за формою співвідноситься з одним словом, а за змістом збігається зі словосполученням» [2]. За цього розуміння сутність універбації полягає в утворенні простого слова на базі одного з компонентів аналітичного розчленованого найменування. У цьому значенні використовуються й інші терміни: семантичне стягнення, семантична конденсація, компресія мотивувального словосполучення, що супроводжується втіленням його семантики у дієслівному дублеті, який отримано внаслідок афіксальної універбації (О. В. Ісаченко, Л. І. Осипова, Р. І. Гафарова та ін.). Це явище схарактеризовано функційно, формально й семантично пов'язаними аналітичною та синтетичною одиницями, наявними в мовленні й тексті.

За новітнього розуміння (В. І. Теркулов, Н. В. Дьячок, О. С. Івко), універб як продукт універбації взагалі визначаємо як семантично і граматично тотожне словосполученню слово, яке відрізняється від словосполучення або збігається з ним у стилістичній площині, що постає, як і словосполучення, реалізацією однієї й тієї самої номінативи. Досліджувані слова мовленнєво й текстово втілюють номінативи, створені за моделлю «словосполучення + еліптичний універб».

Отже, кожен одиницю писанкарського лексикону проаналізовано з позицій уналежнення її до універбалізованих еквівалентів словосполучень, тобто як синтетичну одиницю, яка виникла внаслідок універбального трансформування словосполучення, має абсолютно тотожні словосполученню лексичне значення та синтаксичну функцію.

Утім, серед величезної кількості універбів у слов'янських мовах немає жодного, який би мав форму середнього роду, що заперечує ствердження про тотожність граматичного роду універба й головного елемента словосполучення. Всі іменникові універби експліковані формами чоловічого або жіночого роду. Ці форми

утворилися внаслідок дії принципу граматичної аналогії, або вирівнювання граматичних форм.

Ключовим елементом писанкарського лексикону є лексема *писанка*. В одинадцятитомному словнику української мови подається таке визначення: «**ПИСАНКА**, и, ж. Розмальоване великоднє куряче або декоративне, звичайно дерев'яне, яйце» [7, с. 359].

Мовознавець В. Жайворонок потрактовує писанку як «розмальоване великоднє куряче або декороване, звичайно дерев'яне, яйце; розписується різноманітним орнаментом – геометричним, рослинним, тваринним; кожен колір у писанковому розпису має власну символіку; розписане яйце символізує джерело життя, всього живого» [6, с. 450 – 451]

Історик В. Ткаченко подає узагальнене визначення цієї лексеми, а саме: «Писанка – яйце декороване орнаментом за допомогою воску чи іншими техніками двома або більше кольорами. Гладко фарбоване або оздоблене візерунком яйце-писанка набуло символічного релігійно-обрядового значення це задовго до прийняття християнства, його виникнення пов'язується з дохристиянським народним звичаєм зустрічі весни [8, с. 49].

Етимологічний підхід до визначення утворення цієї лексеми свідчить про те, що вона є універбом (квазіунівербом). По-перше, *писанка* має семантично тотожний аналітичний еквівалент – словосполучення *писане яйце*. Порівняймо: у болгарській мові «*Светла Ракишева участва със свои писани яйца в изложбата на Етнографския музей, която се провежда за втори път*» [<https://vestnik.bg/3748/писано-яйце-за-великден/>]; у російській мові «*Хочоцут неудержимо. – Писаное яичко... – Пегой... – Али цаловался, барин, с кем?*» (А. С. Серафимович. Скитания (1913)); [http://processing.ruscorpora.ru/search.xml?sort=i_grtagging&lang=ru&startyear=1988&text=lexform&req=писаное&endyear=2008&mode=main&env=alpha&nodia=1&p=1]; «*То есть писанка, которою цацкаются, да поцацкавшись, другому отдают, как писанное яичко на Велик День*» (Н. С. Лесков. На ножах (1870))

[http://processing.ruscorpora.ru/search.xml?env=alpha&mycorp=&mysent=&mysize=&mysentsize=&dpp=&spp=&spd=&mydocsize=&mode=main&sort=i_grtagging&lang=ru&nodia=1&text=lexform&req=писанка]; «*С отличным искусством разрисовывала к Великодню писанки и непостижимым для меня чудом умела сбергать надолго от порчи огромные вороха крашеных яиц, приносимых священнику его прихожанами на поклон о святой неделе*» (О. М. Сомов. Сватовство (1831)); [http://processing.ruscorpora.ru/search.xml?sort=i_grtagging&lang=ru&startyear=1984&text=lexform&req=писанки&endyear=2004&mode=main&env=alpha&nodia=1&p=1]. По-друге, етимологічні довідки свідчать про те, що ця одиниця має первинне значення «писане – мальоване яйце», яке спостерігалось ще до появи вторинного значення дієслова *писати* «зображувати графічні знаки, літери» [9, т. 4, с. 376;

10, т. 3, с. 266], і утворився іменник *писанка* не від дієслова *писати*, а від дієприкметника *писаний*, який, вочевидь, вживався у словосполученні *писане яйце*, яке зрештою стало сталою аналітичною номінативною конструкцією – фразеологізмом.

Іншою одиницею, подібною за структурою і походженням до слова *писанка*, є універб *крашанка* (*крашенка*): рос. «**Крашенка** ж. разукрашенная, нарядная вещь либо человек, женица»; || южн. окрашенное яйцо, а писанка расписное» [https://gufo.me/dict/dal/%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%8C]; «Если добавит, что росту Евсюков мало, сложения сбитого и представляет всей фигурой правильный овал, то в малиновой куртке и штанах похож – две капли воды – на пасхальное **крашеное яйцо**» [https://processing.ruscopora.ru/search.xml?lang=r u&sort=i_grtagging&startyear=1800&text=lexform &req=%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D1%8F%D0%B9%D1%86%D0%BE&api=1.0&env=alpha &endyear=2019&mode=main&nodia=1]; «Все его слова разноцветные. Каждое как пасхальная **крашенка**: Чурли, журчей! бурли, журчей!» (К. И. Чуковский. Кубофутуристы (1922)); [https://processing.ruscopora.ru/search.xml?lang=r u&sort=i_grtagging&text=lexform&req=%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0&api=1.0&env=alpha&mode=main&nodia=1]; укр. «**Яйце** пасхальне **крашене**, **писанка**, **крашенка**, декоративна, для корзини, вис. 3 см., 8/6» [https://zabavochka.com/p1131309901-ujtse-pashalne-krashena.html].

Те саме явище втілено у таких кореляціях.

1. *Мальоване яйце – мальованка*: «**Наші предки намагалися зробити їх до Великодня якомога більше – адже вірили, що кожне мальоване яйце – то ланочка ланцюга, яким буде прикутий до пекла сатана**» [https://poglyad.te.ua/ukraine/istoriya-pysanok-ta-krashanok.html]; «**Виготовляти мальовані великодні яйця почали в кінці XIX – початку XX ст. у містечках та приміських селах. Вони розписувалися за допомогою звичайного пензлика олійними, восковими, клейовими або акварельними фарбами. Іноді використовували золотисту й сріблясту фарби. Мальованки писали зазвичай чоловіки, рідше – жінки. На таких великодніх яйцях здебільшого зображали квіти, давні орнаменти практично не трапляються**» [https://www.facebook.com/domashnyavupichka/photos/].

2. *Різьблене яйце – різбленка*: «**У колекції Юрія Бойка більше 160-ти різьблених яєць – є перепелині, курячі, яйця гусей і страусів. Іноді працює швидко, часом на роботу витрачає кілька місяців, розповідає майстер**» [https://suspilne.media/15975-majster-z-volini-

rizbit-vizerunki-po-aecnij-skarlupi/]; «**На виставці можна побачити роботи у різноманітних традиційних техніках: мальованка, писанка, дряпанка, різьбленка, нетрадиційно декоровані яйця**»

[https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/13414/majst erklassi-z-rozpisu-velikodnogo-jajcja].

3. *Фарбоване яйце – фарбованка*: «**Невід’ємний атрибут Великодня – фарбовані яйця або писанки, що символізують відродження життя**» [https://www.unian.ua/society/10518756-yak-pofarbuвати-yaусуа-na-velikden-2019-naykrashchi-sposobi.html]; «**Два типи: дво- та багатоколірні, останні у селі називали «фарбованки»**» [178-Article Text-301-1-10-20190110].

4. *Кам’яне яйце – кам’янка*: «**Це кам’яне яйце випадково знайшли діти в околицях Білківського городища (VIII-VII ст. до н.е.)**» [http://archaeology.com.ua/?p=1274]; «**дійшли до нас і яйця з каменю – кам’янки з часів неоліту, їм по 7 тисяч років**» [http://uahistory.com/topics/language_fun/5188].

Універбація, за якої відсутня дія процесу аналогії, наявна у таких кореляціях.

1. *Травлена писанка – травленка*: «**Як зробити травлену писанку, розповіли львівські майстрині: «Для візерунку використовуємо колір самого яйця, не потрібно жодних барвників, – розповідає майстриня Ольга Платниш, – На яйце наносимо малюнок воском – перекидаємо всі зони, які хочемо залишити коричневими»**» [https://zik.ua/news/2013/05/04/lvivski_maystry_rozpo vily_yak_zrobyty_travlenu_pysanku_407204]; «**Травленка** – ближайшая «родственница» писанки, при ее создании используются те же символы и узоры...» [http://grandukraine.com/kultura-i-iskusstvo/travlenska.html].

2. *Вишивана (вишита) писанка – вишиванка*: «**Вишита писанка чудово прикрасить Ваш Великодній кошук**» [https://www.facebook.com/695647673894929/posts/1481271361999219/]; «**Писанка-вишиванка поєднує в собі символічне значення, яке закладено в писанці та вишивці**» [http://tmtpn.khnu.km.ua/wp-content/uploads/sites/32/2018/07/Projekt-pysanky-vyshyvanky.pdf].

Як раніше зазначалося в працях Н. В. Дьячок та О. С. Івко, універбації протиставлена квазіунівербація, тобто утворення універбів за аналогією. Утім, потрібно розрізняти квазіунівербацію й механізм аналогії, що супроводжує універбацію.

Основною ознакою квазіунівербації вважається відмінність граматичного роду головного слова вихідного словосполучення й універба: *дубляне пальто – дублянка, автоматична коробка передач – автомат* тощо. Але точність кваліфікування того чи того явища залежить від послідовного аналізу походження кожного з універбів, особливо визначення часу його походження порівняно з часом походження відповідного йому словосполучення. Якщо словосполучення існувало

в мові / мовленні ще до появи універба, а його поява зафіксована в текстах пізніше, то спостерігаємо явище універбації, разом з яким діє принцип аналогії, що змінює граматичний рід універба, включаючи його до розряду найбільш розповсюджених з позицій родової належності універбальних форм. Яскравим прикладом цього і постає універб *писанка*: це слово виникло пізніше, ніж словосполучення *писане яйце* (про що красномовно свідчать джерела), а тому є його словесним еквівалентом; зміна середнього роду головного слова словосполучення на жіночий рід універба зумовлена наявністю в мові більшості слів зі спільною структурою саме жіночого роду. Отже, тут спостерігаємо унікальну комбінацію явищ універбації й аналогії, що суттєво відрізняє їх від квазіунівербації. Також імовірно, що універб як еквівалент словосполучення міг абсолютно збігатися з ним у формі множини, яка вживалася частіше, ніж форма однини: *писані яйця* – *писанки*.

Зовсім інший шлях розвитку має решта слів, що належать до писанкарського лексику. Всі вони утворені за «універбальною» моделлю від дієслів та не є універбами. Про це свідчить відсутність відповідних їм словосполучень, а також гіпотетична можливість появи цих словосполучень на базі дериватів (квазіунівербів), побудованих за аналогією до універбальної моделі. Універсальність цієї за своєю сутністю квазіунівербальної моделі зреалізовується в інших одиницях досліджуваної лексики.

1. *Капати* – *капанка* (*капане яйце), *крапати* – *крапанка* (*крапане яйце): русск. «**Капанки** или **крапанки** делают с помощью горячего воска и краски, а писанки – расписывают металлической конусообразной трубочкой с деревянной ручкой – «писачком», с помощью которого наносят восковой узор на яйцо» [http://otzovik.com/review_70745.html]; укр. «*Майстриня із Заставнівщини Лідія Остапченко розповіла буковинцям, як зробити капанку.... Капанку можна виконати тонкою восковою свічкою, тільки треба робити «капки» під прямим кутом до яйця, щоб вони не розтікались*» [Погляд 10.02.20 №10 https://poglyad.ua/ru/news/chernovtsy/yak-zrobiti-pisanku-kapanku-198882]. «**Крапанка** – яйце з однотонним фоном, на який гарячим воском нанесені плями, смужки, цяточки» [https://khn.depo.ua/rus/khn/suchasni-i-davni-soblivosti-prikrashati-chi-dekoruvanti-yaetsyua-20042016151500]. «**Крiпанка** – один з чотирьох основних видiв розписаних великоднiх яєць, разом з крашанкою, дряпанкою та писанкою (iнколи писанками називають загалом всi розписанi яйця). Кожен iз цих видiв має свою систему розпису» [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80

%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0].

2. *Дряпати* – *дряпанка* (*дряпане яйце): «**Особливiсть** **технiки дряпанки** «полягає у вишкрябуванні на зафарбованiй поверхнi яйця ажурного, здебiльшого геометричного орнаменту. Інструментом для виконання такої роботи може слугувати голка, шпилька, цвях. Таким чином на кольоровому тлi створювався бiлий орнамент. У рiзних рeгiонах України яйця, виготовленi в цей спосiб, називають по-рiзному: на Схiдному Полiссi, Лемкiвщинi i Бойкiвщинi – дряпанками, скрiбанками, **рiзьбянками**, на Подiллі – **скрiбанками** i **рисованками**» [http://ethnography.org.ua/content/tehniku-pysankarstva].

3. *Шкрябати* – *шкрябанка* (*шкрябане яйце): «**Дряпанка** чи **шкрябанка** – однотонно забарвлене яйце, на якому вiзерунок прошкрябується металевим загостренням» [https://khn.depo.ua/rus/khn/suchasni-i-davni-soblivosti-prikrashati-chi-dekoruvanti-yaetsyua-20042016151500].

4. *Скробати* – *скробанка*: «...яйце з глини або дерева iз видряпаним узором – дряпанка, **скробанка**...» [http://uahistory.com/topics/language_fun/5188].

5. *Видувати* – *видутка*, *видуток* (*видуте яйце): «**Наступне правило** – жодних **видуток**. Порожня шкаралупа не пiдходить, яйце обов'язково має бути повним та заплiдненим». [https://vezha.ua/bez-cholovikiv-ta-fotografij-yak-stvoryty-magichnu-pysanku-do-velykodnya-foto/]; «**Якщо розписувався видуток, то просто знімiть вiск над полум'ям**» [https://harchi.info/articles/rozpysuvannya-pysanky].

6. *Розкрити* – *розкритка*: «**Для виготовлення розкритки** куряче або гусяче яйце розпилювали навил, його краi i поверхню обклеювали оксамитом чи iншою тканиною, а всерединi прикрашали рельєфними картинками духовного змiсту. Такi яйця також могли оформлювати бордюрами iз порiзаного паперу» [http://zora-irpin.info/tehniki-pisankarstva/].

7. *Воцити* – *воцанка*: «**Нерозкритки (воцанки)**. У сирого яйця видували вiст, отвiр, через який це робили, заклеювали шматочком паперу i опускали пiсля цього в розтопленiй вiск» [http://ethnography.org.ua/content/tehniku-pysankarstva].

8. *Наклеяти* – *наклеянка*: «**Наклеянка** – цей вид декору пасхальних яєць виник порiвняно недавно i не є класичним, але заслуговує на iснування. На бiлi або пофарбованi яйця наклеюються рiзноманiтнi прикраси: блискiтки, мереживо, кольоровi скельця, навилi, гудзики. Це можуть бути пофарбованi крупи або, навилi, яєчна шкаралупа iншого кольору» [http://bibliotekar14.blogspot.com/2011/04/blog-post_21.html].

Отже, структурними рiзновидами номiнатеми з домiнантою-словосполученням вважаємо всi

одиниці, які збігаються семантично й ототожнюються на рівні словосполучення. Еліптичний універб маркує один із підтипів структурних різновидів номінативи з домінантою-словосполученням, де семантично тотожна відповідному словосполученню одиниця постає універбалізованим (вербальним, словесним) еквівалентом цього

словосполучення. Досліджену писанкарську лексику уналежнюємо до такої, що входить до складу універбів або квазіунівербів у залежності від шляхів та хронології її появи в мовленні та мові. Перспективи подальших досліджень цієї тематичної групи слів полягають в аналізі їх з позицій дериваційного потенціалу в українській та інших слов'янських мовах.

Література

1. Дьячок Н. В. Основы универбации: структурно-семантический критерий. Слов'янськ. Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 346 с.
2. Дьячок Н. В., Івко О. С. Материалы к словарю универбов современного русского языка. Издание дополненное. Слов'янськ. Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 492 с.
3. Дьячок Н. В. Универбация в русском языке: структурно-семантическое и ономазиологическое описание. Дисс. ... доктора филол. наук. Артёмовск, 2015. 522 с.
4. Дьячок Н. В., Облап А. Н. Принципы составления словаря универбов (на материале игровой лексики). Проблемы загалного і слов'янського мовознавства. 2019. №3. Дніпро: «Ліра», 2019. – С. 10–11.
5. Дьячок Н. В. Универбация как универсальное лингвальное явление. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. Вип. 6. Слов'янськ. 2018. С. 143–149.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. НАН України, Ін-т українознавства ім. О. Потебні. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
7. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка. 1970–1980. Т. 6.
8. Ткаченко В. Релігійний символ Великодня – писанка – в архівних джерелах початку ХХ століття з Овруччини. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. 2015. Випуск 36. С. 47–53.
9. Етимологічний словник української мови. Київ: Наукова думка, 2003. т. 4. 653 с.
10. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Москва: Прогресс, 1987. т. 3. 832 с.

References

1. Diachok, N. (2019), *Foundations of universalization: structural and semantic criterion*. [*Osnovy univerbatsii: strukturno-semanticheskiiy kriteriy*], Slovyansk. 346 p.
2. Diachok, N., Ivko, O. (2020), *Materials for the dictionary of univerbs of the modern Russian language. Revised edition*. [*Materialy k slovaryu univerbov sovremennoogo russkogo yazyka. Izdaniye dopolnennoye*], Slovyansk. 492 p.
3. Diachok, N. (2015), *Universalization in the Russian language: structural-semantic and onomasiological description*. Diss. ... Doctor filol. sciences. [*Univerbatsiya v russkom yazyke: strukturno-semanticheskoye i onomasiologicheskoye opisaniye*. Diss. ... doktora filol. nauk]. Artemovsk. 522 p.
4. Diachok, N., Oblap, A. (2019), “The principles of compiling a dictionary of universities (based on game vocabulary)”. *Problems of General and Slavonic linguistics*. [“Printsipy sostavleniya slovarya univerbov (na materiale igrovoy leksiki)”]. *Problemy zahal'noho ta slovyans'koho movoznavstva*, No 3. Pp. 10–11.
5. Diachok, N. (2018), “Universalization as a universal lingual phenomenon”. *Theoretical and applied problems of modern philology*. [“Univerbatsiya kak universal'noye lingval'noye yavleniye”. *Teoretychni y prykladni problemy suchasnoyi filolohiyi*], Iss. 6. Slovyansk. Pp. 143–149.
6. Zhayvoronok, V. (2006), *Signs of Ukrainian ethnoculture. Dictionary-reference*. [*Znaky ukrayins'koyi etnokul'tury. Slovnyk-dovidnyk*] Kiev. 703 p.
7. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. (1970–1980), [*Slovnyk ukrayins'koyi movy: v 11 tt.*], Kiev. Vol. 6.
8. Tkachenko, V. (2015), “The religious symbol of Easter – pysanka – in archival sources of the early twentieth century from Ovruch region”. *Scientific notes on Ukrainian history. Collection of scientific articles*. [“Relihiynyiy symvol Velykodnya – pysanka – v arkhivnykh dzherelakh pochatku XX stolittya z Ovruchchyny”]. *Naukovi zapysky z ukrayins'koyi istoriyi. Zbirnyk naukovykh statey*], No 36. Pp. 47–53.
9. Etymological dictionary of the Ukrainian language. (2003), [*Etymolohichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy*], Kiev. Vol. 4. 653 p.
10. Fasmer, M. (1987), *Etymological dictionary of the Russian language*. [*Etimologicheskiiy slovar' russkogo yazyka*], Moskva. Vol. 3. 832 p.

Датченко Юлія Валентиновна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального і слов'янського мовознавства, Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара (пр. Гагарина, 72, Дніпро, 49000, Україна); e-mail: datchenkoju@gmail.com

Yulia Datchenko, PhD, Philology, Assistant Professor of the Department of General and Slavonic Linguistics of Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49000, Ukraine); e-mail: datchenkoju@gmail.com

Дьячок Наталія Васильевна, доктор філологічних наук, професор кафедри загального і слов'янського мовознавства, Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара (пр. Гагарина, 72, Дніпро, 49000, Україна); e-mail: dyachok74natalya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3949-3423>

Natalia Diachok, Doctor of Science, Philology, Professor of the Department of General and Slavonic Linguistics of Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Gagarin Avenue, 72, Dnipro, 49000, Ukraine); e-mail: dyachok74natalya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3949-3423>